

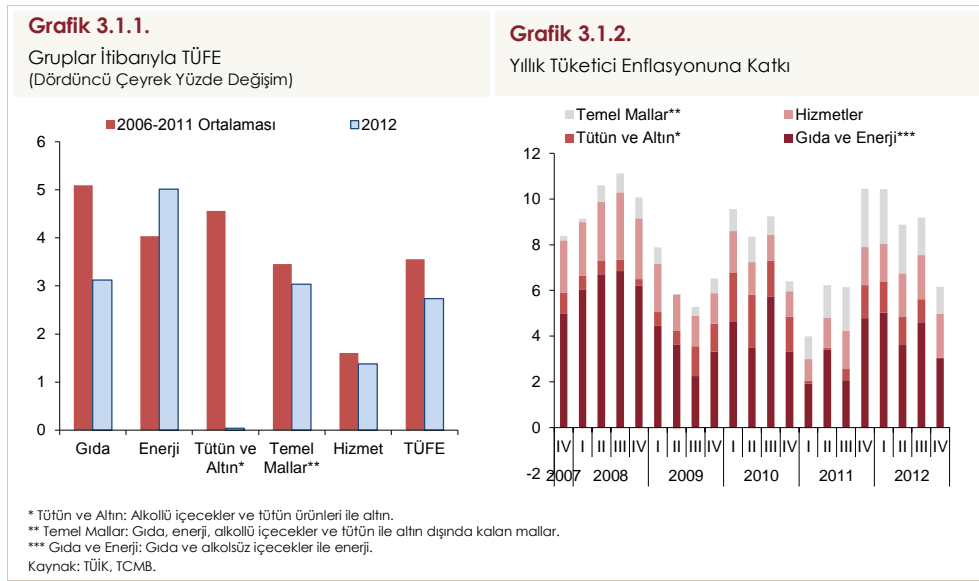
3. Enflasyon Gelişmeleri

3.1. Enflasyon

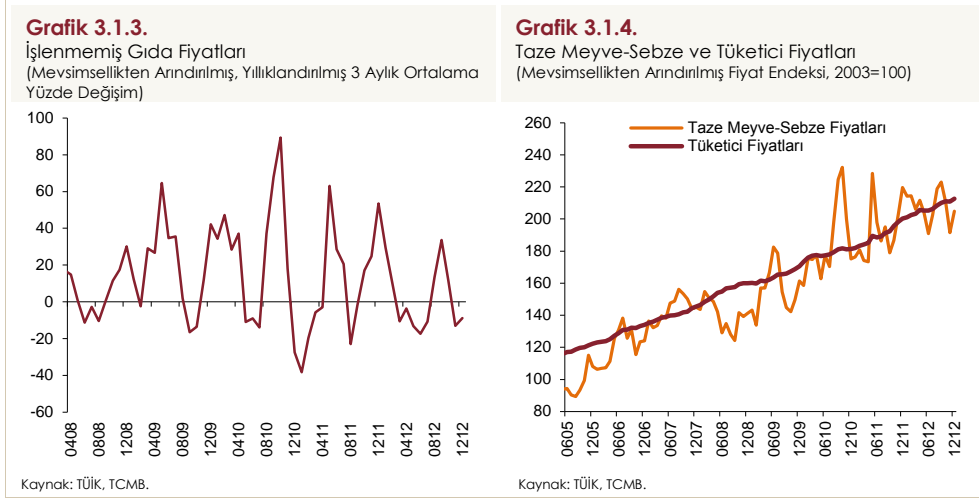
2012 yılında tüketici enflasyonu önceki yıla kıyasla 4,3 puan gerileyerek yüzde 6,16 oranında gerçekleşmiştir. Böylelikle son 44 yılın en düşük yıl sonu tüketici enflasyonuna ulaşılmıştır. 2011 yılı genelinde Türk lirasında gözlenen değer kaybının enflasyon üzerindeki olumsuz yansımalarının, başta dayanıklı tüketim malları üzerinde olmak üzere büyük ölçüde tamamlanması ile temel mal grubu yıllık enflasyonu yıl genelinde kademeli bir azalış eğilimi sergilemiştir. Yıl sonunda bir önceki yıl fiyat düzeyinin de altına gerileyen işlenmemiş gıda fiyatlarındaki geçmişe kıyasla oldukça olumlu seyir enflasyondaki gerilemenin önemli bir belirleyicisi olmuştur. Tarım dışındaki uluslararası emtia fiyatlarının yıl genelinde ılımlı bir seyir izlemesi, döviz kurlarındaki istikrarlı gidişat ve yavaşlayan ekonomik faaliyet enflasyon görünümüne olumlu katkı yapmıştır. Bu dönemde hizmet enflasyonunda sınırlı bir artış gözlenirse de maliyet ve talep baskılarının hafiflemesi ile temel enflasyon göstergeleri yıl genelinde aşağı yönlü bir eğilim sergilemiştir. Öte yandan, özellikle enerjideki kamu fiyat ve vergi ayarlamaları enflasyonu olumsuz etkileyen bir faktör olmuştur. Bu çerçevede 2012 yılında tüketici enflasyonu yüzde 5 olan enflasyon hedefinin 1,16 puan üzerinde gerçekleşirken, belirsizlik aralığının içinde kalmıştır.

2012 yılının son çeyreğinde yıllık tüketici enflasyonu bir önceki çeyreğe kıyasla 3 puan gerilemiştir. Alt gruplar detayında bakıldığında, bu gelişmede mevsim ortalamalarının oldukça altında gerçekleşen işlenmemiş gıda fiyat artışının ön planda olduğu görülmektedir (Grafik 3.1.1). Son çeyrekte geçmiş yıllarda (2006-2011) ortalama yüzde 8,5 oranında artan grup fiyatları 2012 yılının aynı döneminde yüzde 2,82 oranında artmıştır. Bu gelişme sonucunda gıda grubunun enflasyona yaptığı katkı üçüncü çeyrek sonuna kıyasla 1,7 puan azalmıştır (Grafik 3.1.2). Temel mal grubunun katkısı ithalat fiyatları ve ekonomik faaliyetteki zayıf görünüm paralelinde 0,46 puan azalırken, hizmet grubunun enflasyona olan katkısında önemli bir değişim gözlenmemiştir. Ayrıca, alkollü içecekler ve tütün gruplarında yıllık enflasyon öngörüldüğü üzere son çeyrekte belirgin olarak azalarak enflasyondaki düşüşe önemli katkı sağlamıştır. Diğer taraftan, yapılan vergi artışları ve yönetilen enerji kalemlerindeki ayarlamaların etkisi ile enerji grubunun enflasyona olan katkısı sınırlı bir oranda yükselmiştir.

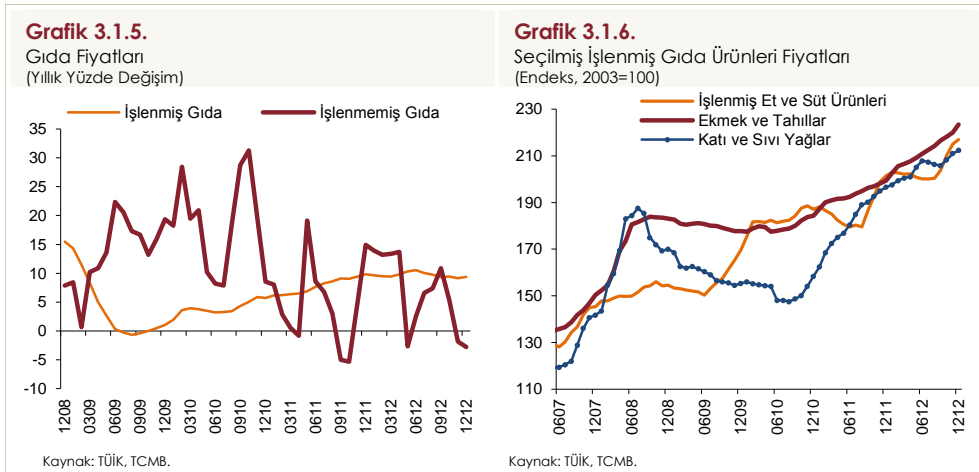
2013 yılı genelinde işlenmiş gıda ve enerji grubu yıllık enflasyonunun azalış göstereceği tahmin edilmektedir. Benzer şekilde, temel mal enflasyonunun dayanıklı tüketim dışında kalan giyim ve diğer temel mal fiyatları kaynaklı olarak yavaşlama eğilimini sürdüreceği, hizmet grubu yıllık enflasyonunun ise son iki yılda gözlenen sınırlı artışın ardından 2013 yılında daha ılımlı bir seyir izleyeceği öngörülmektedir. Enflasyonun, Ekim Enflasyon Raporu'nda da öngörüldüğü gibi, tütün ürünlerinde Ocak ayı başında yapılan vergi ayarlamasının yaklaşık 0,75 puanlık katkısı sonucunda yükselmesi, sonrasında ise kademeli bir azalış eğiliminde olması beklenmektedir.

Mevsimsel etkilerden arındırılmış işlenmemiş gıda fiyatları yılın son çeyreğinde önemli bir oranda düşmüştür (Grafik 3.1.3). Böylelikle işlenmemiş gıda fiyatları 2012 yılında yüzde 2,78 oranında gerileyerek öngörülere kıyasla daha olumlu bir görünüm çizmiştir. Bu gelişmede, fiyatları genel tüketici fiyat seviyesinin altına inen taze meyve ve sebze fiyat gelişmeleri belirleyici olmuştur (Grafik 3.1.4). 2012 yılı sonbahar mevsiminde yurt genelinde ortalama sıcaklıklar mevsim normallerinin üzerinde gerçekleşmiştir. Bu çerçevede, özellikle sebze fiyatları mevsimsel etkilerden arındırıldığında Ekim ve Kasım aylarında önemli oranlarda gerilemiştir. Aralık ayında fiyatlar tekrar yukarı yönlü bir görünüm sergilese de, sebze fiyatları 2012 yılında yaklaşık yüzde 15 oranında gerilemiştir. Son çeyrekte temelde et fiyatlarına bağlı olarak, meyve-sebze dışında kalan işlenmemiş gıda fiyatları da gerilemiş, böylelikle bu alt grupta 2012 yılı fiyat artışı yüzde 0,30 ile sınırlı kalmıştır. Öte yandan, süt fiyatlarındaki artış eğilimi çeyrek sonuna doğru zayıflamakla birlikte son çeyrekte de devam etmiştir.

İşlenmiş gıda ürünleri fiyatları son çeyrekte yüzde 3,35 ile tarihsel ortalamalara kıyasla yüksek bir oranda artmıştır (Tablo 3.1.1). Bu grupta yıllık enflasyon son çeyrekte görece yatay seyrederek yılı yüzde 9,37 ile yüksek bir seviyede tamamlamıştır (Grafik 3.1.5). Yıl genelinde işlenmiş gıda fiyatlarının seyrinde öne çıkan başlıca alt kalem ekmek ve tahıl ürünleri fiyatları olmuştur (Grafik 3.1.6). Bilhassa ekmek fiyatları 2012 yılında yüzde 15,43 oranında artmıştır. Bu gelişmede başlangıçta Türk Gıda Kodeksi Ekmek ve Ekmek Çeşitleri Tebliği'ndeki gramaja dair düzenlemelerin etkisi hissedilmiştir. Ancak daha sonra yurt içi buğday fiyatları da yukarı yönlü bir eğilim izleyerek Mayıs ayından bu yana yüzde 15,6 oranında artmıştır. Bu gelişmenin etkisi ekmek fiyatlarının yanı sıra makarna ve diğer tahıl ürünleri fiyatları üzerinde de izlenmiştir. Bunun yanında, son çeyrekte süt fiyat gelişmelerine paralel olarak, peynir ve diğer süt ürünleri fiyatları yüzde 6,82 oranında yükselmiştir. Bu dönemde işlenmiş et ürünleri ile katı ve sıvı yağlarda da fiyat artışları kaydedilmesi ile artışların işlenmiş gıda fiyatlarının geneline yansıdığı gözlenmiştir (Grafik 3.1.6).

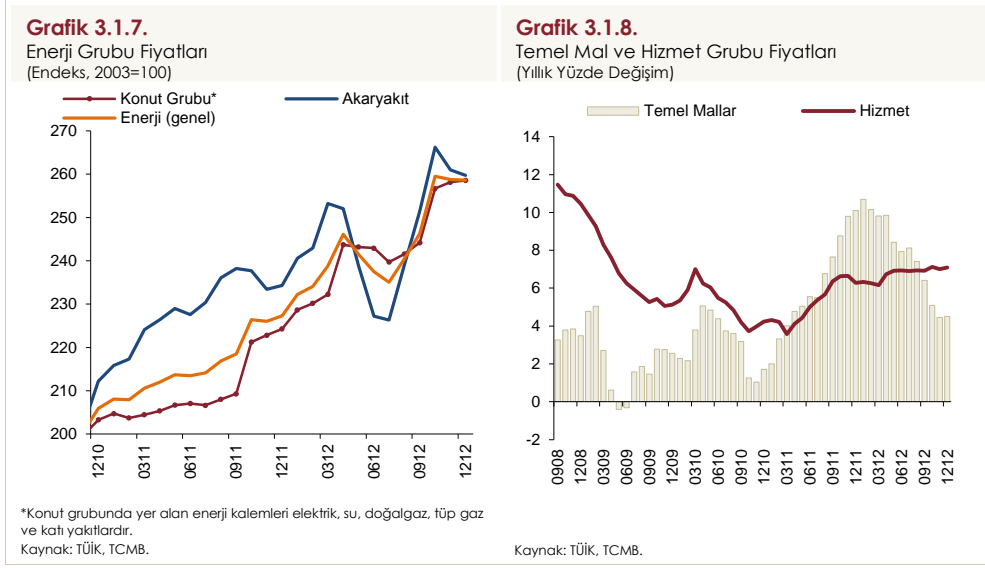
Sonuç olarak, gıda grubu yıllık enflasyonu işlenmiş gıda fiyatlarındaki görece olumsuz seyre karşılık, işlenmemiş gıda fiyatlarındaki gelişmelere bağlı olarak bu çeyrekte yaklaşık 6,5 puan azalarak yüzde 3,90 seviyesine gerilemiştir. Böylelikle, gıda enflasyonu Ekim Enflasyon Raporu'nda öngörülen seviyenin belirgin olarak altında gerçekleşmiştir.

Tablo 3.1.1.
Mal ve Hizmet Grubu Fiyatları
(3 Aylık ve Yıllık Yüzde Değişim)

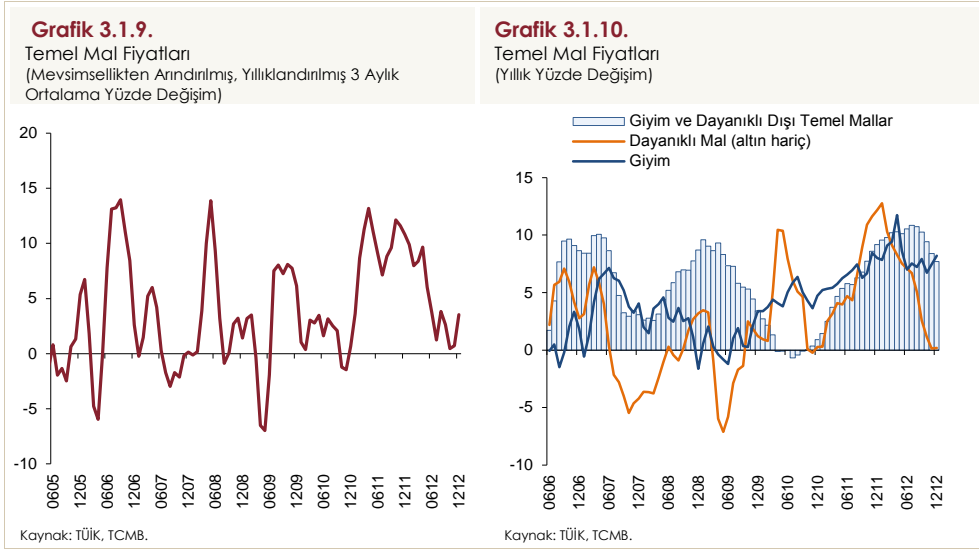
	2011		2012				
	IV	Yıllık	I	II	III	IV	Yıllık
TÜFE	5,66	10,45	1,55	0,39	1,36	2,74	6,16
1. Mallar	7,29	11,97	1,54	-0,19	1,12	3,25	5,82
Enerji	4,03	10,36	5,08	-0,57	3,70	5,02	13,79
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	9,57	12,21	2,89	-5,85	4,01	3,12	3,90
İşlenmemiş Gıda	17,23	14,89	3,66	-14,76	7,01	2,82	-2,78
İşlenmiş Gıda	3,30	9,82	2,25	1,55	1,92	3,35	9,37
Enerji ve Gıda Dışı Mallar	6,93	12,51	-1,14	4,78	-2,24	2,50	3,78
Temel Mallar	4,92	10,09	-1,32	5,88	-2,93	3,03	4,49
Dayanımlı Mallar (Altın Hariç)	1,90	12,19	1,41	-0,05	-0,69	-0,48	0,17
Alkollü İçecek, Tütün ve Altın	14,46	21,70	-0,33	-0,17	1,03	0,04	0,57
2. Hizmetler	1,22	6,27	1,57	1,96	2,00	1,38	7,09
Kira	1,21	4,71	0,89	1,27	1,59	1,61	5,46
Lokanta ve Oteller	2,14	8,20	1,99	2,62	2,66	1,74	9,31
Ulaştırma	1,73	9,49	2,12	1,79	3,21	0,81	8,16
Haberleşme	0,47	1,04	0,06	2,07	1,79	3,00	7,08
Diğer Hizmetler*	0,65	7,12	2,24	2,00	1,27	0,41	6,04

* Kira, lokanta ve oteller, taşıma ile haberleşme hizmetleri dışında kalan hizmetler.
Kaynak: TÜİK, TCMB.

Enerji fiyatları yılın son çeyreğinde yüzde 5,02 oranında artmıştır (Tablo 3.1.1). Bu dönemde, enerji grubu fiyat gelişmelerinde kamu kesimi kararları ön plana çıkmıştır. 22 Eylül 2012 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan ÖTV Kanunu'na tabi bazı ürünlerdeki vergi değişimlerine ilişkin düzenleme çerçevesinde akaryakıttan alınan ÖTV miktarı artırılmıştır. Ayrıca, 1 Ekim'den itibaren geçerli olmak üzere elektrik ve doğalgaz fiyatları (sırasıyla yüzde 9,78 ve 9,84) yükseltilmiştir. Söz konusu kamu ayarlamalarının tüketici enflasyonuna doğrudan etkisi yaklaşık 1 puan olmuştur. Anılan kamu fiyat ayarlamalarının etkisiyle enerji fiyatları Eylül ve Ekim aylarında yüzde 8 civarında yükselmiş, yılın son iki ayında ise uluslararası petrol fiyatlarındaki gerilemenin yurt içi akaryakıt fiyatlarına olan yansımalarıyla sınırlı bir azalış göstermiştir (Grafik 3.1.7). Sonuç olarak, enerji grubu yıllık enflasyonu geçen çeyreğe kıyasla 1,07 puan artarak yılı yüzde 13,79 gibi yüksek bir artış oranı ile tamamlamıştır. Son bir buçuk yıllık dönemde elektrik ve doğalgaz fiyatlarında kaydedilen yüksek oranlı birikimli artışlar önümüzdeki dönemde tüketici fiyatları üzerinde yukarı yönlü maliyet baskısı oluşturma riski taşısa da, toplam talep koşullarının seyri anılan baskıları sınırlayabilecektir.

Temel mal grubu yıllık enflasyonundaki yavaşlama eğilimi son çeyrekte de sürmüştür ve yıl sonu itibarıyla enflasyon yüzde 4,5 seviyesine gerilemiştir (Grafik 3.1.8). Bu dönemde mevsimsellikten arındırılmış temel mal grubu fiyatlarının artışı bir önceki çeyreğe kıyasla sınırlı bir oranda yükselse de, ana eğilimdeki ılımlı seyir korunmuştur (Grafik 3.1.9). Türk lirası cinsinden ithalat fiyatlarındaki azalış ve iktisadi faaliyette kaydedilen yavaşlama, fiyatlara gelebilecek baskıları sınırlamıştır. Temel mal grubu fiyatlarındaki yavaşlamanın ana sürükleyicisi dayanıklı tüketim malları olurken bu grupta 2012 yılı enflasyonu yüzde 0,17 olmuştur (Grafik 3.1.10). Alt gruplar bazında, otomobil ile elektrikli ve elektriksiz aletler gruplarında fiyatların bir önceki yıla kıyasla düşüş kaydettiği izlenmiştir (Tablo 3.1.2). 2012 yılı Eylül ayında alınan mali önlemler kapsamında motor hacmi 1600 cc'ye kadar olan otomobiller için nispi ÖTV oranı yükseltilmiş, ancak bu gelişmenin otomobil ve temel mal fiyatlarına belirgin bir yansıması olmamıştır. Dayanıklı tüketim malları grubundaki bu olumlu seyre karşılık, giyim grubu enflasyonu son çeyrekte de artmış ve yılı yüzde 8,2 ile manşet enflasyonun üzerinde bir düzeyde tamamlamıştır. Bu gelişmede 2011 yılında tekstil ve hazır giyim ithalatında alınan koruma önlemleri kapsamında yapılan gümrük vergisi artışlarının etkili olduğu tahmin edilmektedir. Son olarak, giyim ve dayanıklı tüketim dışında kalan temel malların çeyreklik artış oranında devam eden yavaşlama ile bu grupta yıllık enflasyon son çeyrekte de düşüş kaydetmiştir (Grafik 3.1.10 ve Tablo 3.1.2).

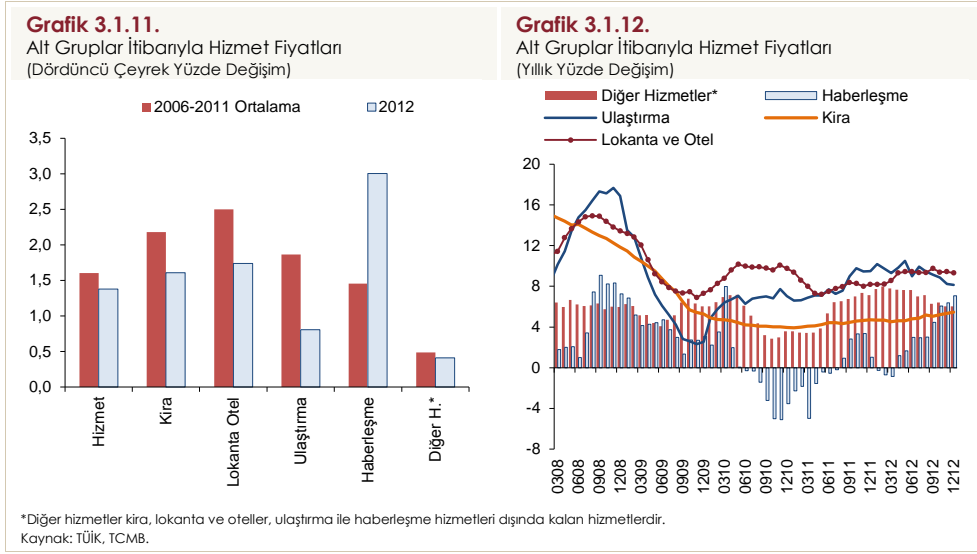

Tablo 3.1.2.
Temel Mal Fiyatları
(3 Aylık ve Yıllık Yüzde Değişim)

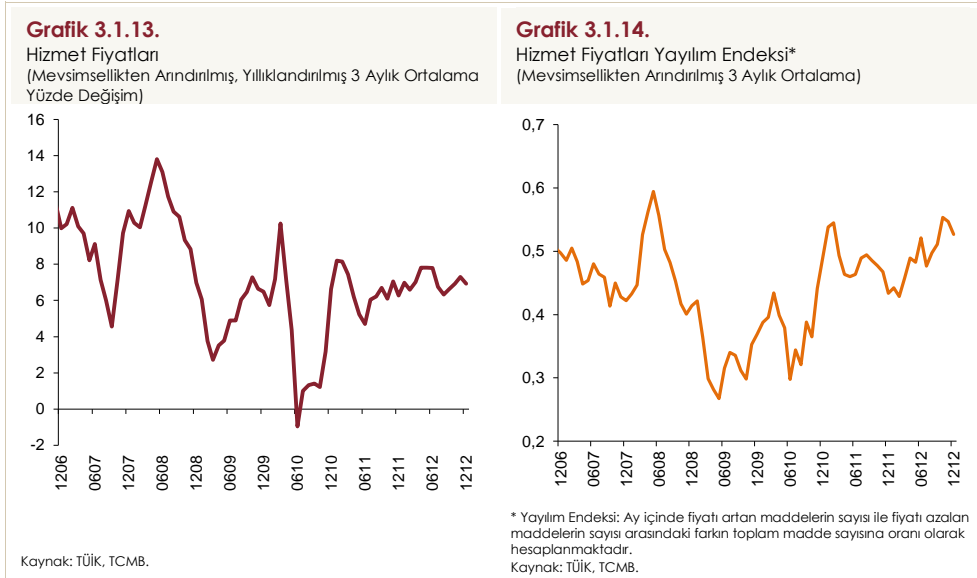
	2011		2012				
	IV	Yıllık	I	II	III	IV	Yıllık
Temel Mallar	4,92	10,09	-1,32	5,88	-2,93	3,03	4,49
Giyim ve Ayakkabı	11,72	8,01	-10,90	22,34	-11,37	12,00	8,20
Dayanıklı Mallar (Altın Hariç)	1,90	12,19	1,41	-0,05	-0,69	-0,48	0,17
Mobilya	4,01	13,25	3,19	1,76	-0,58	1,84	6,33
Elektrikli ve Elektriksiz Aletler	3,29	5,27	0,94	-2,75	-0,65	-0,96	-3,41
Otomobil	0,52	15,52	1,09	0,42	-0,82	-1,07	-0,40
Diğer Dayanıklı Mallar	3,00	10,06	1,22	3,13	0,69	0,54	5,68
Diğer	3,44	9,18	2,76	2,42	1,28	1,05	7,71

Kaynak: TÜİK, TCMB.

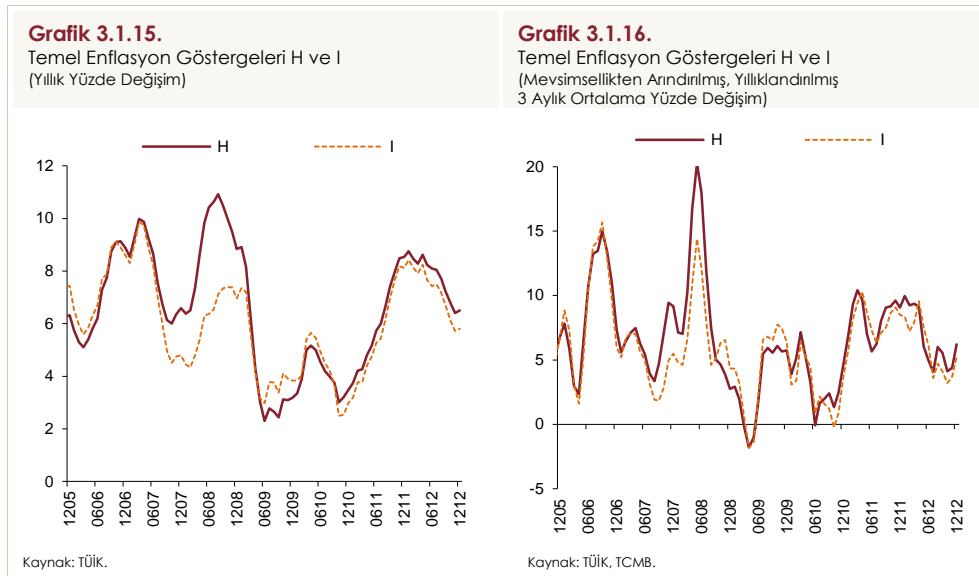
Hizmet grubu yıllık enflasyonu bir önceki çeyreğe kıyasla 0,17 puan artarak yüzde 7,09 seviyesinde gerçekleşmiştir (Grafik 3.1.8). Yılın son çeyreğinde fiyat artışları hizmet grubu genelinde ve haberleşme hariç tüm alt gruplarda geçmiş yıl ortalamalarının altında gerçekleşmiştir (Grafik 3.1.11). Özellikle ulaştırma ve lokanta-otel hizmetleri fiyatlarında son yılların en düşük son çeyrek artışı gözlenmiştir. Kiralarda üçüncü çeyrekteki düşük oranlı artış eğilimi korunmuş, yıllık kira enflasyonu bu dönemde 0,4 puanlık artışla yüzde 5,46'ya yükselmiştir. Ancak, son çeyrekte hizmet fiyatları ile ilgili en dikkat çekici gelişme haberleşme hizmetlerinde olmuştur. Haberleşme hizmetleri fiyatları bu dönemde özellikle İnternet kullanım ücreti kalemindeki fiyat gelişmelerinin etkisiyle yüzde 3 oranında artmış, bu grupta yıllık enflasyon belirgin olarak hızlanarak yılı yüzde 7,08 oranında tamamlamıştır (Grafik 3.1.12). Yıl genelinde hizmet fiyatlarının seyri değerlendirildiğinde, tüketici enflasyonunun bir süre çift hanelerde seyrettiği bu dönemde, yavaşlayan ekonomik faaliyet ile dış fiyat ve döviz kurlarındaki istikrarlı gidişatın hizmet enflasyonundaki muhtemel artışı sınırladığı görülmektedir.

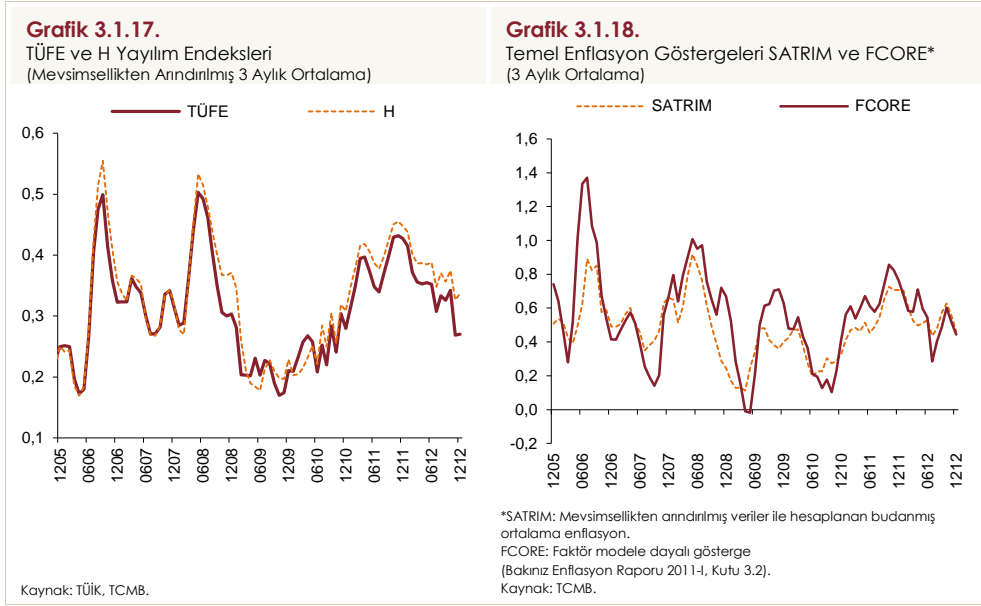
Hizmet grubunda yıllık enflasyon Mayıs ayından bu yana yüzde 7 seviyesinde yatay bir seyir izlemektedir. Mevsimsellikten arındırılmış veriler bu ilimli görünümün hizmet enflasyonunun ana eğiliminde de izlendiğine işaret etmektedir (Grafik 3.1.13). Ancak, hizmet grubunda fiyat artırma eğiliminin grup geneline yayılımında 2012 yılında bir yükseliş kaydedilmiştir (Grafik 3.1.14). Yayılım endeksinin yükseldiği bir dönemde fiyatların artış eğiliminin yatay seyrediyor olması fiyat artışlarının büyüklüğünün geçmiş dönemlere kıyasla daha düşük seyrettiğine işaret etmektedir.

Temel enflasyon göstergelerinden H ve I'nın yıllık enflasyonları yılın son çeyreğinde sırasıyla yüzde 6,50 ve 5,81'e gerilemiştir (Grafik 3.1.15). Bu gelişmede, önceki çeyreğe paralel olarak, temel mal grubu enflasyonundaki yavaşlama belirleyici olmuştur. Türk lirasındaki değer kaybının yansımalarının yıl içinde yavaşlaması ile birlikte, temel enflasyon göstergelerinde yıllık enflasyon yıl boyunca azalış eğiliminde olmuş ve her iki göstergede de 2011 yılı sonuna kıyasla 2 puanın üzerinde bir düşüş kaydetmiştir. Mevsimsellikten arındırılmış veriler ana eğilimin I ve H göstergelerinde yılın ikinci yarısında sırasıyla yüzde 4 ve 5 seviyelerinde dalgalandığına işaret etmektedir (Grafik 3.1.16).

TÜFE ve H göstergesine ilişkin yayılım endeksleri son çeyrekte gerilemiştir (Grafik 3.1.17). Yayılım endeksleri yıl içinde belirgin olarak azalarak tarihsel ortalamalar seviyesine gelmiştir. Hizmet fiyatlarındaki yayılımın yıl genelinde artmakta olduğu göz önüne alındığında, mal grubunda fiyat artırma eğiliminin yavaşlamış olduğu görülmektedir. TCMB bünyesinde takip edilen alternatif çekirdek enflasyon göstergeleri, H ve I göstergelerinden farklılaşarak, üçüncü çeyrekteki artışın ardından son iki ayda aşağı yönlü bir seyir izlemiştir (Grafik 3.1.18). Sonuç itibarıyla, temel enflasyon göstergeleri, yayılım endeksleri ve alternatif çekirdek göstergeler birlikte incelendiğinde, enflasyonun ana eğilimindeki ılımlı seyrin sürmekte olduğu değerlendirilmektedir.

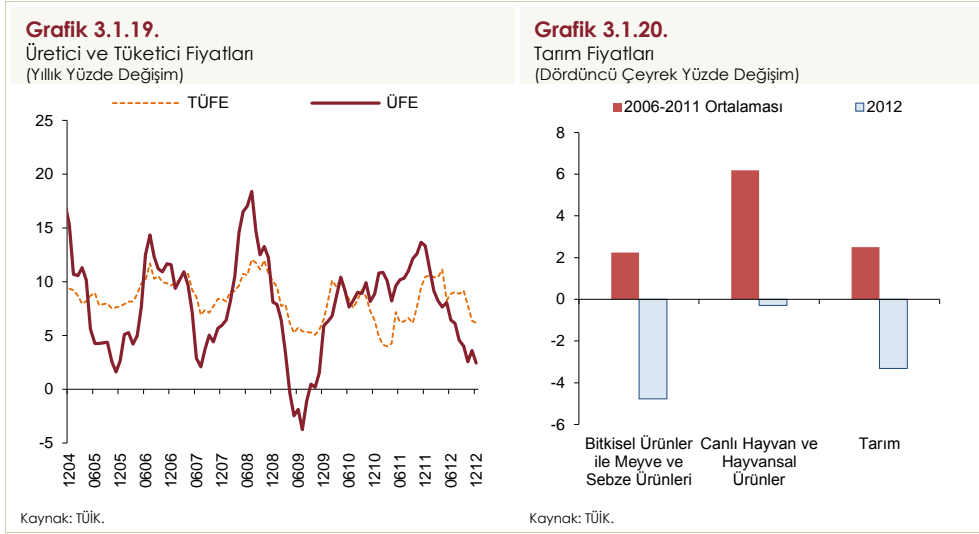

2012 yılı boyunca aşağı yönlü bir seyir izleyen üretici fiyatları yıllık enflasyonu yüzde 2,45 ile tarihi düşük yıl sonu seviyesine gerileyerek yıl genelinde tüketici fiyatları üzerinde maliyet yönlü baskıları sınırlamıştır (Grafik 3.1.19). Üretici fiyatları son çeyrekte temelde enerji fiyatları kaynaklı olmak üzere yüzde 1,72 oranında artmıştır (Tablo 3.1.3). Tarihsel ortalamalara göre dördüncü çeyrekte artış gösteren tarım grubu fiyatları, meyve-sebze ve canlı hayvan fiyatlarındaki azalışa bağlı olarak bu dönemde düşmüştür (Grafik 3.1.20). Öte yandan, tahıl grubu fiyat artışı bu çeyrekte de sürmüştür. Özellikle yurt içi buğday fiyatlarındaki yükseliş, ivmesi kırılmakla beraber bu dönem de devam etmiş, bu durumun ekmek-tahıl grubu fiyatları üzerinde olumsuz yansımaları olmuştur. Buna ek olarak, son çeyrekte tütün, pamuk ve süt fiyatları belirgin oranda (sırasıyla yüzde 35,7, 8,8 ve 7,4) artmıştır.

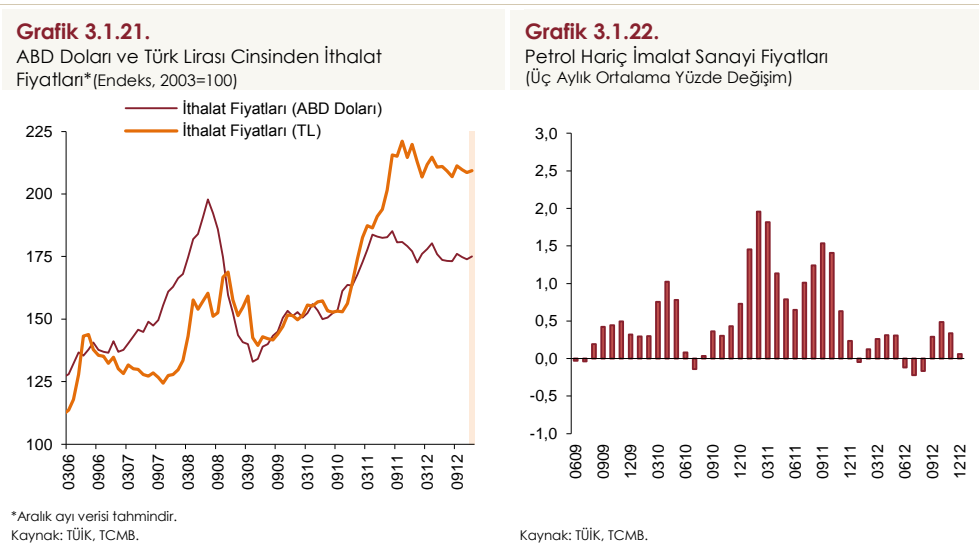
Tablo 3.1.3.
ÜFE ve Alt Kalemler
(Üç Aylık ve Yıllık Yüzde Değişim)

	2011		2012				
	IV	Yıllık	I	II	III	IV	Yıllık
ÜFE	3,28	13,33	0,65	-0,89	0,97	1,72	2,45
Tarım	13,09	10,53	1,65	-3,36	0,91	-3,31	-4,17
Bitkisel, Meyve ve Sebze Ürünleri	17,18	9,83	0,76	-3,75	2,82	-4,78	-5,05
Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler	5,51	6,56	-0,28	-2,44	-0,16	-0,29	-3,15
Sanayi	1,48	13,92	0,45	-0,37	0,98	2,74	3,83
Madencilik	2,93	19,76	0,90	2,24	2,13	0,13	5,49
İmalat	0,72	14,59	1,06	-0,83	1,22	-0,17	1,27
Petrol Ürünleri Hariç İmalat	0,70	13,42	0,79	-0,36	0,87	0,18	1,48
Petrol ve Ana Metal Ürünleri Hariç İmalat	1,39	12,38	0,93	-0,09	1,15	0,48	2,50
Elektrik, Gaz ve Su	7,91	6,38	-4,64	2,57	-1,41	28,21	23,64

Kaynak: TÜİK, TCMB.

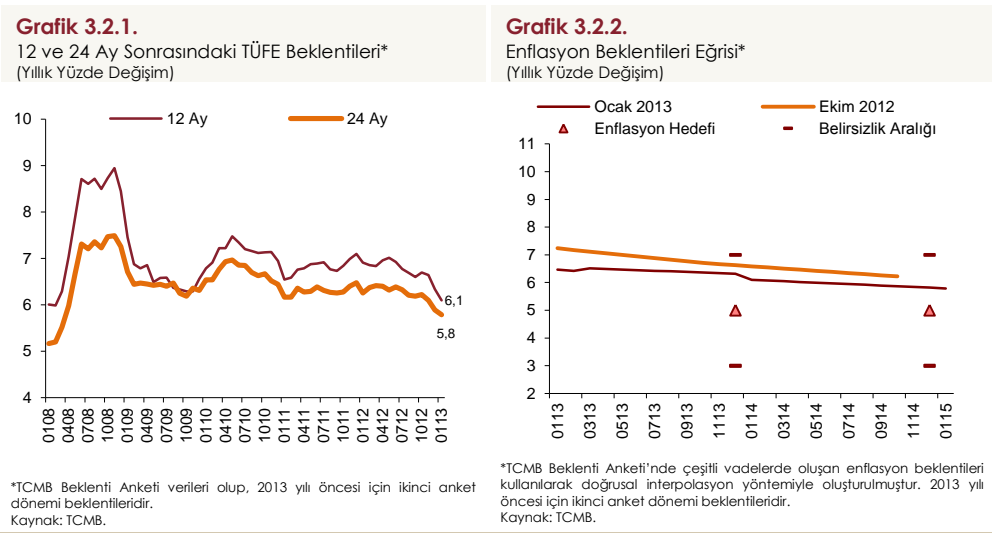

Son çeyrekte döviz kurlarındaki istikrarlı seyir ve emtia fiyatlarındaki azalışın etkisiyle Türk lirası cinsinden ithalat fiyatları sınırlı da olsa gerilemiştir (Grafik 3.1.21). Bu durumun yansımalarıyla imalat sanayi fiyatları son çeyrekte yüzde 0,17 oranında azalmıştır (Tablo 3.1.3 ve Grafik 3.1.22). Bu dönemde uluslararası petrol fiyatlarındaki gerilemeye paralel olarak petrol ürünleri imalat fiyatları düşmüş, bu ürünler dışlandığında ise imalat sanayi fiyatları sınırlı oranda artmıştır. Alt gruplar bazında incelendiğinde, son çeyrekte imalat sanayi fiyatlarının ara mal ve dayanıklı mallar gruplarına bağlı olarak azaldığı gözlenmiş, bu gelişmede ise demir-çelik ve mücevherat fiyatlarındaki azalışın etkili olduğu izlenmiştir. Sonuç olarak, 2012 boyunca azalan imalat sanayi yıllık enflasyonu yılı yüzde 1,27 ile tarihi düşük bir seviyelerde tamamlamıştır.

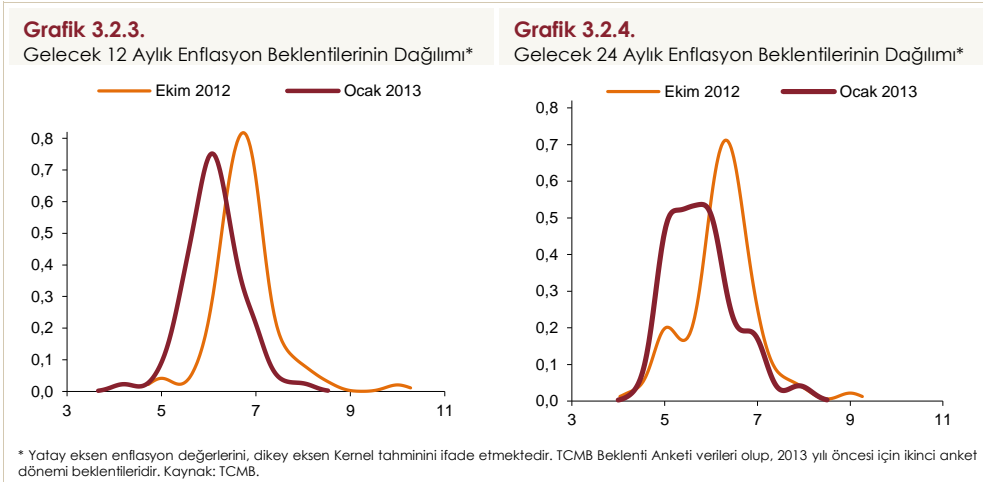

3.2. Beklentiler

2012 yılının üçüncü çeyreğinde temel enflasyon göstergelerindeki gerilemeye paralel olarak azalış gösteren orta vadeli enflasyon beklentileri, yılın son çeyreğinde de bu olumlu seyirini sürdürmüştür (Grafik 3.2.1). Enflasyon beklentileri vadeler bazında incelendiğinde, beklentilerin hem yakın hem de orta vadede bir önceki çeyreğe kıyasla aşağı yönlü güncellendiği gözlenmiştir (Grafik 3.2.2). Özellikle 24 ay sonrası için beklentilerin uzun bir aradan sonra ilk defa belirgin bir düşüş gösterdiği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte enflasyon beklentileri halen 2013 ve 2014 yıl sonları için yüzde 5 olarak belirlenen hedefin üzerinde seyretmektedir.

Bu dönemde, katılımcıların hem gelecek 12 hem de gelecek 24 aylık enflasyon beklentileri arasındaki uyumun Ekim ayına kıyasla azaldığı gözlenmiştir (Grafik 3.2.3 ve Grafik 3.2.4).

Kutu 3.1 Tütün Ürünlerinde Vergilendirme Yönteminde Son Değişiklikler ve ÖTV Artışlarının Fiyatlara Etkisi

Tütün ürünlerinden alınan dolaylı vergilerin hesaplama yöntemi 2012 yılında yapılan düzenleme çerçevesinde değiştirilmiştir. Bu kutuda 2012 yılında Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) Kanunu'nda yapılan söz konusu değişiklik ile birlikte tütün ürünlerindeki yeni ÖTV uygulamasının fiyatlar üzerindeki etkisi incelenmektedir.

ÖTV'ye tabi ürünlerdeki genel uygulamadan farklı olarak tütün ürünlerinde ÖTV hesaplamasında kullanılacak matrah, ürünün nihai tüketicilere perakende satış fiyatıdır. Dolayısıyla, bu yöntemle, hesaplanan ÖTV'den KDV alınmasının yanında, KDV nihai tüketici fiyatına dahil olduğundan hesaplanan KDV tutarından da ÖTV alınmasıyla karmaşık bir vergilendirme şeması ortaya çıkmaktadır¹.

Tütün ürünlerinde paket başına tahsil edilecek ÖTV tutarı, yapılan düzenlemeden önce, belirlenen *asgari maktu* ÖTV miktarından az olmamak üzere, nihai satış fiyatı üzerinden hesaplanan *nispi* ÖTV tutarı olarak hesaplanmaktaydı. ÖTV Kanunu'nda yapılan değişiklik ile birlikte, mevcut uygulamaya ek olarak tütün ürünlerinden ayrıca *maktu* ÖTV alınmasına da olanak sağlanmıştır².

Bu yeni ÖTV hesaplama yöntemiyle nihai satış fiyatı; üretici fiyatı, bayi-dağıtıcı (perakendeci-toptancı) geliri, nispi ve maktu ÖTV ile KDV tutarlarının toplamından oluşmaktadır. Matematiksel gösterim ile bu ilişki şu şekilde ifade edilebilir:

Nihai Satış Fiyatı (NSF):	Y
Üreticinin Fiyatı:	X
Bayi/Dağıtıcı Geliri:	$Y * p$
Nispi ÖTV Tutarı:	$Y * ötv$
Paket Başına Maktu ÖTV Tutarı:	M
Toplam ÖTV Tutarı:	$(Y * ötv) + M$
KDV Tutarı:	$[X + (Y * p) + (Y * ötv) + M] * kdv$
$NSF = \text{Üretici fiyatı} + \text{Bayi/Dağıtıcı Geliri} + \text{ÖTV Tutarı} + \text{KDV Tutarı}$	
$Y = X + (Y * p) + [(Y * ötv) + M] + [X + (Y * p) + (Y * ötv) + M] * kdv$	

¹ Bu konu ile ilgili değerlendirmeler Enflasyon Raporu 2011-IV, Kutu 3.1'de sunulmuştur.

² 31.05.2012 tarihinde kabul edilen 6322 sayılı "Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" çerçevesinde ÖTV Kanunu'nda değişiklik yapılmıştır. ÖTV Kanunu'nun 11. maddesinin 5. fıkrası "...[B] cetvelindeki mallar (tütün ürünleri) için maktu vergi ile birlikte, asgari maktu vergi tutarına göre hesaplanacak vergi tutarından az olmamak üzere nispi vergi uygulanır" şeklinde değiştirilmiştir.

Yukarıda verilen eşitlikten nihai satış fiyatı (Y); üretici fiyatı (X), nispi ÖTV oranı (ötv), maktu ÖTV miktarı (M), KDV oranı (kdv) ve bayi-dağıtıcı payının (p) bir fonksiyonu olarak şu şekilde yazılabilir³:

$$NSF = Y = \frac{(1 + kdv) * (X + M)}{1 - (1 + kdv) * \text{ötv} - (1 + kdv) * p}$$

Görüldüğü üzere, nihai satış fiyatı (Y); KDV oranı (kdv), nispi ÖTV oranı (ötv), üretici fiyatı (X), bayi-dağıtıcı payı (p) ve maktu ÖTV (M) ile pozitif ilişkilidir. Fonksiyonun yapısı itibarıyla, nihai satış fiyatının üretici fiyatı ve maktu ÖTV ile ilişkisi doğrusaldır ve bu parametrelerdeki bir birimlik değişim, diğer parametreler aynı kaldığında, bütün ürünleri fiyatlarını sabit bir oranda artırmaktadır. Ancak, nihai satış fiyatı ile KDV oranı, ÖTV oranı ve bayi-dağıtıcı payı arasındaki ilişki doğrusal değildir. Bu üç parametredeki değişimin nihai fiyatlar üzerindeki etkisi parametrelerin mevcut seviyesine bağlıdır ve bu seviye yükseldikçe bir birimlik artışın nihai fiyatlara yansımaları daha yüksek olmaktadır⁴.

Son ÖTV Ayarlamalarının Fiyatlara Etkisi

ÖTV Kanunu'nda yapılan değişiklik sonrasında ilk düzenlemede 1 Ocak 2013 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile nispi ÖTV oranı yüzde 65'ten yüzde 65,25'e, paket başına asgari maktu ÖTV 3,15 TL'ye yükseltilirken paket başına maktu ÖTV tutarı 0,09 TL olarak belirlenmiştir. Bu değişikliğin bütün fiyatları üzerindeki etkisine bakıldığında, KDV oranı, üretici fiyatı ve bayi-dağıtıcı payı sabit kaldığı varsayımı altında, yukarıdaki eşitlik çerçevesinde ÖTV değişikliklerinin TÜFE'deki ortalama sigara fiyatını yüzde 13,7 artıracığı hesaplanmaktadır. Nitekim, Ocak ayında açıklanan veriler, ortalama sigara fiyatının yaklaşık yüzde 15 oranında arttığına işaret etmektedir. Üretici firmaların fiyatlama tercihleri nihai ürün satış fiyatını belirlediğinden hesaplanan ile gerçekleşen artış oranları sınırlı da olsa farklılaşabilmektedir.

Sonuç olarak, bütün ürünlerinde nispi ÖTV oranlarının yüksek seviyede bulunması ve bayi-dağıtım payının nihai tüketici fiyatı üzerinden oransal olarak belirlenmesi nedeniyle sadece nispi oranlardaki vergi ayarlamaları yüksek oranlı fiyat değişimlerine sebep olabilmektedir. Dolayısıyla yeni maktu ÖTV uygulaması, bu çerçevede işleyişi ve fiyatlara yansımaları bakımından vergilendirme sistemini daha anlaşılır, tahmin edilebilir ve esnek bir yapıya kavuşturmuştur.

³ Enflasyon Raporu 2011-IV, Kutu 3.1'de sunulan analize ek olarak ÖTV hesaplamasında yeni eklenen maktu tutar ve sektör yetkililerinden alınan bilgiler dahilinde nihai satış fiyatının belirli bir yüzdesi olarak hesaplanan bayi-dağıtıcı geliri de fiyatlama yapısına dahil edilmiştir. Yapılan hesaplamalarda bu bayi-dağıtıcı payının yüzde 7 olduğu varsayılmıştır.

⁴ Bu noktaya ilişkin detaylı bir analiz Atuk, Çebi ve Özmen (2011)'de sunulmuştur.

Kaynakça:

Atuk, O., Çebi, C. ve Özmen, M. U. (2011), "Tütün Ürünlerinde Özel Tüketim Vergisi Uygulaması", TCMB Ekonomi Notları No. 11/16.